

KOLOMAN (KOLO) MOSER

Když jsem letos přidával na naše internetové stránky článek o významném rakouském rytci Ferdinandu Schirnböckovi k jeho jubileu, slíbil jsem, že se podrobněji vrátím k dalšímu velikánovi rakouského umění včetně filatelistické tvorby, který je se jmenovaným rytcem pevně spojen. Touto osobností je umělec, výtvarník, malíř a designér KOLOMAN MOSER (30. 3. 1868, Vídeň -18.10 1918, Vídeň zkracující své maďarské křestní jméno na Kolo (maminka pocházela z uherské části monarchie). Významně se angažoval ve známkové a celinové tvorbě, do nichž vnesl do té doby v Rakousko-uherském císařství progresivně neslýchané a nepřijatelné návrhy. Byl významným představitelem secesního uměleckého směru společně s dalšími umělci. Má významnou zásluhu na přenosu umění do mnoha oblastí všedního dne. Jeho známky (a celiny) provázely již naše dědy a otce, kteří v monarchii žili či se v ní narodili. Provázeli i nás jejich děti a děti, kteří se věnovali sbíráním rakouských známek. Zastavme se u jeho života a jeho tvorby. Už za života se stal uznávaným umělcem.

ŽIVOT ,VZDĚLÁNÍ A KARIÉRA

Koloman Moser se narodil do rodiny Josefa Mosera, který byl správcem akademie Theresianum ve Vídni. Theresianum, kam docházel, měla velký vliv na malého Kolomana. Otec chtěl svého syna vidět spíše v obchodní sféře (usiloval o jeho studium na obchodní akademii a vybral pro svého syna obchod s mýdlem a parfémy), ale Koloman bez vědomí rodičů se přihlásil na Akademii výtvarných umění a byl přijat do ateliéru Franze Rumplera, kde strávil čtyři roky (1886-1889), později se vzdělával v dalších ateliérech Christiana Griepenkerla (1889 – 1890) a Matthiase von Trenkwalda (1890-1893). V dalších letech (1893-1895) studoval malbu u Franze von Matsche na Uměleckoprůmyslové škole ve Vídni. V roce 1888 umírá jeho otec. Začal se živit ilustracemi a grafikou pro noviny a časopisy ve Vídni a i v Mnichově (Wiener Mode, Frühlingmorgen, Meggendorfer Blätter aj.). V letech 1892-1893 učí kreslení dětí arcivévody Carla Ludwiga na zámku Wartholz v Reichenau an der Rax.

Věnuje se i organizováním a činnosti uměleckých spolků – Siebener-Club (1892-1897) a Sdružení výtvarných umělců Rakouska SECESSION (1897-1906). Byl členem i v Künstlerhausu. Byl jmenován čestným členem sdružení umělců Wiener Kunst im Hause. Vydává i časopis „Ver Sacrum“.

V roce 1899 se stává provisorním učitelem Uměleckoprůmyslové školy ve Vídni, o rok později je jmenován stálým profesorem Odborné třídy dekorativní kresby. Zůstal jím až do roku 1918, roku své smrti. Společně s dalšími kolegy-umělci (zejména s Josefem Hoffmannem za podpory průmyslníka a bankéře Fritze Wärndorfera) zakládá slavnou společnost Wiener Werkstätte (Vídeňské dílny), s níž se rozloučil po kontroverzích s Klimtovou skupinou v roce 1909. Vytvořil stovky návrhů šperků, váz,svítilen, nádobí, knižních vazeb, nábytku, dveřních kování, vzorů tkanin, dekorací na domech (např. domy Otty Wagnera) , okna a skla. Od tohoto roku se věnoval individuálně různým uměleckým oborům.

V roce 1901 si Koloman postavil dům podle návrhu Josefa Hoffmanna ve čtvrti Hohe Warte. V roce 1905 se oženil s Dithou Mautner von Markhof – 12.4.1883-3.11.1969), která byl též výtvarnice. Narodili se jim dva synové Carl(1906-1976) a Dietrich (1909-1925). Cestování bylo jeho vášní. Fatální nemoc však jeho život a tvorbu přervala v roce 1918. Rakouská společnost

uctila jeho památku pojmenováním ulice – Kolo-Moser-Gasse ve Vídni-Donaustadtu), dále vydala poštovní známku a pamětní minci v hodnotě 500 šilinků.

TVORBA A DÍLO

Po roce se přiklonil zejména ke grafice, kostýmním návrhům a designu. Vrátil se i k malbě (několikrát vystavoval svá díla).“ Jeho dílo vynikají velkou originalitou, výtvarného řešení, elegance a neobvyklou hravostí.“ (<http://cs.wikipedia.org>).

Jeho dílo je poměrně detailně popsáno v různých zdrojích. Jedním z těch přesných a poměrně podrobných je http://cs.wikipedia.org/wiki/Koloman_Moser. Jeho tvorbu můžeme spatřit i u nás. V roce 1904 některé předměty zakoupilo Moravské průmyslové museum v Brně (dnes Moravská galerie v Brně – www.moravska-galerie.cz). Nejvíce jeho předmětů najdeme v muzeích ve Vídni – např. v Rakouském muzeu užitého a současného umění MAK a dalších. Ke Kolomanovi Moserovi se vrací i řada publikací – jmenuji alespoň „Koloman Moser, Graphik, Kunstgewerbe, Malerei“ od autora Wenera Fenze, Salzburg, Residenz Verlag, 1984. V poslední době vyšla velmi zajímavá kniha „KOLOMAN MOSER“ – „KUNST AUF BRIEFMARKEN/ART ON STAMPS“ autorského kolektivu – Petera Hrdlicky a Petera Hammermüllera (koncepce a redakce, texty společně s Theresou Steininger-Mocnikovou), Ferrytells Verlags- und BeratungsgmbH, 2012. Posledně jmenovaná publikace se vysoce reprezentativním způsobem věnuje známkařské a celinářské práci Kolomana Mosera.

Zmínil jsem se, že „bouřliváckým způsobem“ vkročil do umění v letech, kdy byl umělecky aktivní, byl jedním z výrazných představitelů secese. Jak hodnotí jeho tvorbu odborníci? „Práce Kolomana Mosera se řídí přísnou geometrií, jak je pro něj typické, vzor se soustřeďuje na černé a bílé mřížky. Kromě toho je jasná jeho konstrukce, někdy i přes svou složitost.“ (www.koloman-moser.de).

Koloman Moser je nazýván „umělcem tisíce řemesel“ (The Thousand Artist, Der Tausendkünstler).

Věnoval se mnoha uměleckým směrům, a to vynikajícím způsobem. Byl významným proponentem „celkového umění“. Měl vzácný dar spojovat a scelovat lidi, uměl integrovat různé osobnosti, byl motorem zřízených uměleckých spolků. „Kolo()jak se sám nazýval) Moser byl jedním z prvních designerů nového věku, takovým byl předchůdcem moderního designu.“ (viz KOLOMAN MOSER autoři: Peter Hrdlicka, Peter Hammermüller, Theresa Steininger-Mocnik, Vídeň 2002).

KOLO A JEHO FILATELISTICKÁ TVORBA

Koloman Moser a většina secesionistů měli jasnou vizi – uvést umění do každodenního života. Poštovníctví nebylo výjimkou.

Vše začalo v roce 1904. Tohoto roku rakouská Státní tiskárna (Staatsdruckerei) slavila sto let své existence a pověřila Kolo Mosera a jeho kolegy z umělecké školy Carla Ottu Czeschku a Rudolfa von Larische vypracováním publikace vydávané k tomuto výročí. Koloman měl na starosti titulní stránku, ale i grafiku vnitřních stran včetně ornamentů a vodotisku. Publikace

měla velký psoech a otevřela Kolomanovi Moserovi dveře k dalším zakázkám v poštovníctví.

1906 (následně též 1910) – známky Bosny a Hercegoviny: K. Moser byl pověřen návrhem nové série poštovních známek pro Bosnu a Hercegovinu. Poprvé v historii císařství byly zobrazeny na známkách secesní motivy a poprvé byly vydány známky pro toto území. Poprvé se narušila kontinuita státních symbolů a portrétů panovníků na známkách v Rakousku-Uhersku. To též způsobilo senzaci. Jako první umělec pochopil propagační sílu poštovní známky a vliv na regionální marketing. Rozsáhlá série byla průlomem na svou dobu a ukázala široký rozsah Bosny a Hercegoviny. Tímto počinem zaznamenal velký úspěch a byl oceněn mnoha cenami. Byl veřejností nazván „otcem moderní známky“. Hrad, výjevy z měst, vesničky, příroda, obyčejný život lidí zapůsobil. Osmnáct známek obou vydání z let 1906 – 8 známek a 1910 – 10 známek) bylo průlomem.

1908 – Jubilejní vydání: Úspěch jeho prvních známek (na nich měl podíl, a to nezanedbatelný, i rytec Ferdinand Schirnböck) pomohli K. Moserovi k dalším zakázkám. Dalšími byly jubilejní známky z roku 1908. Rád bych dodal, že následné tři desetiletí F. Schirnböck zůstal jediným rytcem pracujícím pro Státní tiskárnu, zejména díky těmto dílům. Tento rytec byl angažován i do vydávání bankovek a jeho práce vysledujeme i na našem území, jakož i v dalších zemích.

K. Moser na další sérii ztvárnil motivy k 60. výročí vlády císaře Franza Josefa I. Na svět přišla jubilejní emise. Původně jí tvořilo 17 známek, později byla přidána osmnáctá známka. Originální návrhy jsou uloženy v Rakouském státním archivu. Dva návrhy ztvárňují císařské residence – Schönbrunnský palác (2 K) a Hofburgský palác (5 K). Ostatní motivy jsou věnovány monarchům z rodiny Habsburků. Císař samotný je vyobrazen na sedmi známkách v různých uniformách a v různých situacích, ale i různém věku. Můžeme jej spatřit v maršálské uniformě, na koni, v korunovačním rouchu (3 jsou portréty – 5, 10 a 25 haléřů). Zbývající známky zobrazují císařovy předchůdce (od Karla VI.). K. Moser se přidržel při tvorbě portrétových známek obrazů známých umělců. Údajně použil různé techniky (fotografie apod.). Secesní vliv je více než znatelný (ornamenty, písmo atd.). Pozorný filatelista si všimne i použití latiny střídající němčinu. I tato série byla velkým úspěchem Kolomana Mosera a jeho rytce.

1908: Doplnující produkty k Jubilejnímu vydání: Toto vydání poštovních známek doprovázely dodatečné produkty. Objevil se první sešitek šesti známek ve formě sešitku, na jehož uměleckém ztvárnění se podílel též Kolo Moser. Zde existuje několik návrhů (první návrh nebyl poštovní správou

akceptován). Návrhy obsahovaly různou státní symboliku.

Dalšími produkty byly dvě vydání dopisnic k tomuto jubileu. Existuje vídeňské a pražské vydání. Ve středu obrazové části dopisnice je monarcha Franz Josef I. Vídeňské vydání vedle císaře zobrazuje Schönbrunn a Hofburg, pražské vydání pak Hrad Karlštejn a Hradčany. Dopisnice vyšly na den císařových narozenin dne 18. 8. 1908. Do konce roku 1908 se prodalo enormní množství

čtyř milionů kusů. Zcela výjimečný počín.

Kolo Moser dodatkem k této úspěšné emisi dopisnic vytvořil řadu návrhů dalších celin (poštovní

dopisnice, zálepky apod.) s natištěnou známkou. Vymyslel i návrhy natištěných známek na tyto artefakty. Dlužno říci, že motivy byly dost atraktivní. Použil na originální rámečky. Zůstalo však jen u zkušebních tisků.

1908: Ostatní typy známek: K. Moser stál i u zrodu doplatních (pro Levantu) , novinových a vojenských známek (tyto známky nebyly určeny po širokou veřejnost, ale pro omezenou skupinu uživatelů – poštovní úředníky, vydavatele novin a polní pošty). Známkou v hodnotě 10 haléřů nebyla přijata, ale dodneška udivuje svým designem zájemce o poštovní známky. Pozornost přitahují i novinové známky (hlava Merkura). Nazývá se secesním klenotem. Přitahují i různé barvy těchto známek.

1910: Jubilejní známky: Dva roky po prvním jubilejním vydání se objevila další jubilejní emise – k 80. narozeninám císaře (nar. 1830). Toto vročení se objevuje v horní části vydaných známek. Rok jubilea je v dolní části (1910). Motivy (z větší části portréty byly doplněny secesními ornamenty). Narodila se specialita: první rakouské mimořádné vydání. Opět umělecké dílo.

1912: Oba zmínění umělci tvoří z pověření Rakouské státní tiskárny a rakouské poštovní správy poštovní známky pro Lichtenštejnské knížectví. Zámky byly vydány 1. 2. 1912, první návrh nebyl princem Johannem II přijat, druhý sklídl úspěch. Zámky v hodnotě 5, 10, 25 haléřů a různých barvách jsou zajímavé z filatelistického hlediska a zachycují úzké spojení Rakouska-Uherska a Lichtenštejnska v poštovní provozu. I další emise 1917/1918 byla dílem obou zmiňovaných umělců.

1911: Viněty: V době před I. světovou válkou, neexistovaly obálky s naneseným lepidlem. Obálky se zalepovaly různými prostředky (též se pečety). Zalepovaly se nově vzniklými vinětami (Vignetten, anglicky fleurons). Byly podobné známkám, ale neměly v sobě hodnotu. Obsahovaly různé motivy, výtěžky sloužily dobročinným účelům. Kolo Moser navrhl dvě viněty – první k Mezinárodní výstavě poštovních známek (1911), druhou byla viněta s portrétem Marie von Ebner-Eschenbachové pro vídeňskou střední školu.

1912-1915: Vojenské známky/Zámky polní pošty pro Bosnu a Hercegovinu/Charitativní známky:

V tomto období vytvořili oba umělci několik zajímavých známek, které kopírovaly události těchto let –včetně válečných dopadů. Charitativní známky mají dvě hodnoty – poštovní a částku charity.

1916: Posledními známkami, které Koloman Moser navrhl, byly novinové známky z roku 1916 - novinové známky vojenské polní pošty. Jako motiv se na nich objevil Merkur dívající se vlevo.

1916/1917: Poslední známky – návrhy: V roce 1916 tento všestranný umělec onemocněl – postihla ho rakovina hrtanu (zemřel za dva roky poté). Fatální nemoc do velké míry ovlivnila jeho uměleckou činnost – volnou i filatelistickou. Vytvořil několik návrhů, ale kvalita již nedosáhla kvality předchozích návrhů a vydaných známek. Návrhy byly poštovní správou odmítnuty. Jednalo se o portrétové známky císaře Karla I., jeho ženy Zitty a jejich syna Otty – následníka trůnu. Navrhl i známky s paláci a residencemi Habsburků. Zámky byly vytvořeny, vyryty, vytištěny, ale nebyly oficiálně vydány. Zajímavé je, že motivy se přenesly do známek

s Karlem I., které navrhl již další výtvarník A. Cossmann...

Dodatkem: Kolo Moser navrhl i řadu bankovek pro Rakousko-Uherskou banku a navrhl i pohlednice – po roce 1885, kdy byly povoleno vydávání pohlednic soukromými subjekty. Pohlednice zažily svůj rozkvět zejména po roce 1869, kdy je veřejnost objevila v plné šíři. Oba artefakty jsou vysoce hledaným zbožím.

I přes svůj poměrně krátký život, Kolo Moser vytvořil řadu uměleckých děl úzce svázaných se secesí. Byl významným umělcem ve filatelistické tvorbě.

Zdroje :

1/ www.wikipedia.org

2/Autorský kolektiv, Koloman Moser/ Kunst auf Briefmarken/Art on Stamps, Vídeň 2012

3/www.austria-forum.org

4/ www.koloman-moser.de

5/ www.gelschein.at

6/ www.mediakunst-fuer-alle.de

7/ <http://thenewcontemporary.files.wordpress.com>

8/ www.japhila.cz

9/ <http://upload.wikipedia.org>

10/www.google.cz

11/www.pinterest.com

Psáno pro www.kf0015.cz a přidáno: 14. 11. 2014

ILE